

Voorwoord

Het beeld van de brandende boeddhistische monnik dat de voorkant van dit *Groniek*-nummer siert is even confronterend als onwerkelijk. Uit protest tegen het regime in Zuid-Vietnam onder leiding van Ngo Dinh Diem stak Thich Quang Duc zichzelf met hulp van twee andere monniken op 11 juni 1963 in brand. De wereld reageerde ontsteld op de foto's van de gebeurtenis, welke de dagen erna in de kranten verschenen. Hoe was het mogelijk dat iemand met zo een wanhoopsdaad zichzelf voor het oog van de wereld van het leven had beroofd?

De zelfverbranding was een reactie op de jarenlange onderdrukking van boeddhisten door het katholieke regime van Diem en leidde tot verdere escalatie van de protesten in het hele land. Vreedzame protesten van boeddhisten voorafgaand aan de zelfverbranding waren doelloos gebleken; door de repressieve houding van het Zuid-Vietnamese regime in de nasleep van het incident zou het niet alleen bij de zelfverbranding van Quang Duc blijven. Wanhopige gelovigen waren bereid hun eigen leven te geven omwille van iets dat hen zelf oversteeg, namelijk hun religie. De foto van deze brandende monnik is dan ook het symbool geworden voor toewijding aan een hoger doel.

De Vietnamese monnik zou een buitengewone mate van devotie gehad hebben. Dat klinkt plausibel, maar wat wordt er precies onder het begrip 'devotie' verstaan? Het woord devotie komt van het Latijnse *devotio*, wat loyaliteit, toewijding of trouw betekent. Met permissie van de chronologie verbinden wij devotie vervolgens vaak aan de Moderne Devotie, de veertiende-eeuwse religieuze beweging onder aanvoering van Geert Grote, waarbinnen de eigen verantwoordelijkheid van de gewone mens (en niet die van de geestelijken) in zijn zielenheil en zijn relatie met God centraal stond. De toewijding aan een hogere macht was daarbij evident, zoals dat ook bij Quang Duc het geval was.

Evenwel, betreft deze hogere macht per se iets religieus als het om devotie gaat? Of kan men ook toegewijd zijn (in het Engels '*devoted*') aan het seculiere, bijvoorbeeld in de vorm van hooggeplaatste personen – in ieder geval vanuit het oogpunt van het subject dat aan devotie doet – of idealen? Anders gesteld: in welke contexten kan er van devotie gesproken worden? Dergelijke vragen zullen in dit nummer van *Groniek* aan bod komen. Naast het (nader te bepalen) object van devotie is het van belang

verder in te gaan op de historische actoren die aan devotie hebben gedaan. Immers, devotie lijkt niet goed begrepen te kunnen worden zonder de 'schuine' verhouding tussen degene die toewijdt en hetgeen waaraan wordt toegewijd in ogenschouw te nemen, waarbij het laatste altijd 'boven' het eerste geplaatst lijkt te worden – althans door diegene(n) zelf. Tenslotte: in hoeverre zijn bepaalde uitingsvormen van devotie door personen van buitenaf beïnvloed door de jaren heen, mensen die in eerste instantie niet betrokken waren bij deze devotiepraktijken?

Heilige of mysterieuze objecten blijken een belangrijke rol te spelen bij de uiting van devotie door de geschiedenis heen, als ware als tastbaar verbindingsstuk met het hogere. Zo werd het hart van Quan Duch na zijn zelfverbranding door Vietnamese monniken als relikwie gezien. Ook bouwwerken, zoals grafmonumenten en kerken, kunnen een dergelijke rol vervullen. Jan de Jong wijdt zijn artikel in *Groniek* aan het mausoleum van Everhard kardinaal de la Marck, de prins-bisschop van Luik, dat hij in 1527 voor zichzelf had laten bouwen. Zijn kostbare en exorbitante grafmonument vormde een expressie van zijn devotie jegens het katholieke geloof. Maar misschien nog interessanter is de vraag die De Jong daarbij opwerpt: zagen zijn tijdgenoten het praalgraf van de prins-bisschop als een monument van kardinale ijdelheid of zette het hen aan tot meditatie over de vergankelijkheid van het leven en gevoelens van devotie jegens de Heer van leven, dood en leven na de dood? Daarnaast doet Kees van der Ploeg onderzoek naar de Sint-Pieter kerk in Rome. Hij onderzoekt de veranderende rol van het complex in de 'eeuwige stad'. Waar op die plek gedurende de eerste eeuwen van het christendom aan martelarendevotie werd gedaan, is de Sint-Pieter later onder meer uitgegroeid tot religieus symbool en machtsymbool van het pauselijke, katholieke geloof.

In zijn artikel over Lord Byron behandelt Jonathan Gross de verschillende dimensies van devotie die de Britse schrijver eind achttiende, begin negentiende eeuw tot uiting bracht. Gross gaat in op de ambivalente houding van Lord Byron tegenover het christendom. Daarnaast beschrijft Gross tal van andere vormen van toewijding bij Byron, zoals het Griekse streven naar onafhankelijkheid in zijn tijd of zijn persoonlijke devotie jegens mensen in zijn omgeving, vormen van devotie die niet zozeer religieus van aard waren, maar wel aanstekelijk waren onder zijn tijdgenoten.

Een tweetal artikelen behandelt de invloed van externe factoren op praktijken van devotie. De duidelijke scheiding tussen mensen die zich op

welke manier dan ook toewijden aan een hoger doel en ‘de buitenstaanders’ behoeft daarbij ook weer enige nuancering, althans volgens sommigen. In zijn *case study* over Wutai Shan, een berg in China die van grote betekenis is voor boeddhisten, gaat Robert Shepherd in op de zorgen die spelen rondom de toestroom van toeristen naar deze heilige plek. Hij stelt dat dit toenemende aantal bezoekers niet per se leidt tot een afname van religieuze praktijken aldaar. Ook Evgenia Mesaritou en Simon Coleman onderzoeken in een theoretische beschouwing de – al dan niet – bestaande overlap tussen pelgrimstochten en toerisme. Is er sprake van een verstorende werking van de massastroom aan toerisme op de reizen die pelgrims maakten in het verleden? Of is het eerder zo dat pelgrims en toeristen meer met elkaar gemeen hebben dan op het eerste oog wordt aangenomen?

Het supplement vangt traditiegetrouw aan met een ‘Hoog van de Toren’. Redacteur Mariska de Bone schrijft in deze rubriek over het gebruik van *Oral History* in musea. De Bone juicht het gebruik van *Oral History* en het gebruik van persoonlijke objecten in de erfgoedsector van harte toe, maar bevreemdt tegelijkertijd of een tentoonstellingsmaker wel echt het leven van iemand anders kan vertellen. In het jaar dat het zestig jaar geleden is dat de staat Israël werd opgericht, schrijft historicus Ilan Pappé in de rubriek ‘Historisch erfgoed’ over het huidige perspectief op de Balfour-verklaring. Circa honderd jaar na het uitvaardigen van deze verklaring onderzoekt hij de achterliggende gedachte achter dit belangrijke document. Pappé, bekend om zijn kritiek op Israël, stelt dat de Britten historisch gezien een groot aandeel hebben in het huidige Israël-Palestina conflict, waarbij hij wijst op de belangrijke rol van de Balfour-verklaring in het conflict. Dit nummer sluit af met een ‘Discordia’ geschreven door Willem Tielen. In zijn artikel vraagt Tielen zich af hoe ‘vrij’ de Romeinse slaaf nu daadwerkelijk was. Hij stelt daarmee de leidende theorie van classicus Keith Bradley aan de kaak en levert een vernieuwende inbreng aan het debat over Romeinse slaven.

De redactie van *Groniek* wenst u veel leesplezier toe.